

Planetaarinen sosiaalipedagogiikka ihmisenä kasvamisen ja yhteiskunnan uudistumisen vauhdittajana

Erkkä Laininen, Maria Joutsenvirta ja Arto O. Salonen

TIIVISTELMÄ

■ Sosiaalipedagogiikan tehtävänä on ollut tieteenalan varhaisvaiheista lähtien hyvinvoinnin mahdollisuuksien vaaliminen yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan tasoilla. Nyky-yhteiskunnassa hyvinvointia pyritään parantamaan tavalla, joka ei tunnista ihmisen elämän perustavanlaatuisista kytkeytymistä muuhun luontoon. Hyvinvoinnin tavoittelun tapojen muutostarpeesta on muodostumassa ihmiskunnan kohtalonkysymys, joka heijastuu myös sosiaalipedagogiikkaan. Sosiaalipedagogiikan nouseva ekososiaalinen suuntaus tunnistaa ekologisten ja sosiaalisten kysymysten yhteenkietoutumisen. Se etsii ratkaisuja kestävämmän elämäntavan rakentamiseen yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan tasojen lisäksi ihmiskunnan ja planeetan tasoilla. Tässä katsauksessa havainnollistamme Lapin ammattikorkeakoulun YAMK-ohjelman esimerkin kautta, miten planetaarinen sosiaalipedagogiikka avartaa sosiaalipedagogiikan tavoitteita ja käytäntöjä kohti eheämmän maailmayhteyden omaksumista, yhdessäluovaa oppimista ja planetaarisen toimijuuden vahvistamista. Esimerkkimme osoittaa, miten planetaarisen sosiaalipedagogiikan transformatiivisuus ilmenee käytännössä. Tietoon perustuvan oppimisen rinnalla korostuu suhteissa olemisen kokemuksia synnyttävä kontemplatiivinen, tietoisuustaitoja, aisteja ja kehollisuutta hyödyntävä oppiminen. Sen avulla yksilöitä ja yhteisöjä voidaan ohjata kokemukseen päivittäisen elämän tilallisista, ajallisista ja eettisistä kytkeytymisistä maailmaan, ja tukea heidän kasvuun eheään maailmasuhteeseen ja tulevaisuuden toivoa vahvistavaan planetaariseen toimijuuteen.

Avainsanat: *planetaarinen sosiaalipedagogiikka, sosiaalipedagoginen työ, transformatiivinen oppiminen, kestävä tulevaisuus*

ABSTRACT

Since the early days of the discipline, the mission of social pedagogy has been to nurture the potential for well-being at the individual, community and societal levels. In today's society, well-being is sought in a way that fails to recognize the fundamental entanglement between human life and non-human nature. The need to change the ways in which well-being is pursued is becoming a question of human destiny, which is also reflected in social pedagogy. The emerging ecosocial orientation of social pedagogy recognises the interweaving of ecological and social issues. It seeks solutions for building a more sustainable way of life not only at the individual, community and societal levels, but also at the levels of humanity and the planet. In this review, we explore how planetary social pedagogy broadens the goals and practices of social pedagogy towards embracing a more integrated and harmonious relationship with the world, towards adopting co-creative learning and towards strengthening planetary agency. We do this through a practical example from the Lapland University of Applied Sciences Master's programme. Our example shows how a transformative approach manifests itself in the practice of social pedagogy. Alongside knowledge-based learning, emphasis is placed on a contemplative learning approach, where consciousness, senses and embodiment are used to produce relational experiences. It can be used to guide individuals and communities to experience the spatial, temporal and ethical interconnections of everyday life with the world, and to support their growth into a sense of belonging to the world and towards a planetary citizenship that strengthens hope for the future.

Key words: *planetary social pedagogy, social pedagogical work, transformative learning, sustainable future*

Johdanto

Sosiaalipedagogiikan pyrkimyksenä on tieteenalan varhaisvaiheista lähtien ollut ihmistenvälisen yhteiselämän edistäminen ja hyvinvoinnin parantaminen yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan tasoilla ihmisen kasvua ja kehittymistä tukemalla (Nivala & Rynnänen 2024). Ihmisten yhteiselämä ja hyvinvointi on kuitenkin vuosi vuodelta välttämättömämpää nähdä elämän ekologiseen perustaan kytkeytyvänä ilmiönä. Globaali väestönkasvu ja etenkin kehittyneiden talouksien ekologisesti kestämatön hyvinvoinnin tavoittelu ovat johtaneet tilanteeseen, jossa kuusi yhdeksästä

ihmiskunnan elämää kannattelevasta planetaarisesta rajasta on ylittynyt (Barnosky ym. 2012; Richardson ym. 2023).

Hyvinvoinnin tavoittelun tapojen muutostarpeesta on muodostumassa ihmiskunnan kohtalonkysymys, joka heijastuu myös sosiaalipedagogiikkaan. Tämän vuosikymmenen alun sosiaalipedagogisessa keskustelussa on voimistunut ekososiaalinen suuntaus, joka ”tunnistaa ekologisten ja sosiaalisten kysymysten yhteenkietoutumisen ja etsii ratkaisuja kestävämmän elämäntavan rakentamiseen” (Nivala & Rynnänen 2024, 84). Suo-
messa suuntausta ovat vieneet eteenpäin erityisesti Sami Keto ja kumppanit, jotka ovat muotoilleet ekososiaalista kasvatustajattelua (Keto, Foster, Pulkki, Salonen & Värry 2022) sekä Arto O. Salonen ja kumppanit, jotka ovat kehittäneet planetaarisen sosiaalipedagogiikan teorian (Salonen, Laininen, Hämäläinen & Sterling 2023).

Erkkä Laininen ja Arto O. Salonen ovat kuvanneet Sosiaalipedagogiikan 2023 numerossa planetaarisen sosiaalipedagogiikan teorian yhteyksiä ammatilliseen osaamiseen ja työelämän käytäntöihin (Laininen & Salonen 2023). Tässä katsauksessa jatkamme planetaarisen sosiaalipedagogiikan käsittelyä tunnistamalla, kuinka teoria voi tukea sosiaalipedagogiikan tavoitteiden ja käytäntöjen avartamista kohti planetaarista ulottuvuutta. Havainnollistamme Lapin ammattikorkeakoulussa lukuvuonna 2023–2024 verkko-opiskeluna toteutetun *Managing Sustainability and Systems Change* (MaSS) YAMK-ohjelman esimerkin kautta, miten planetaarinen sosiaalipedagogiikka rakentaa eheämpää maailmayhteyttä ja herättää planetaarista toimijuutta omassa elämässä ja työssä.

Sosiaalipedagogiikan tavoitteiden avartuminen

Sosiaalipedagogiikassa yksilö huomioidaan tavalla, joka mahdollistaa hänen oman potentiaalinsa löytymisen ja kehittymisen ja tukee hänen kasvuaan osana yhteisöjä ja yhteiskuntaa (Nivala & Rynnänen 2024). Sosiaalipedagogiikan ekososiaalinen suuntaus avartaa sosiaalipedagogista työorientaatiota koko ihmiskunnan ja planeetan tasoille. Elina Nivalan ja Sanna Rynnäsen (2024) mukaan ihminen ajatellaan tällöin osaksi ihmiskuntaa eli osaksi maailman kaikkien ihmisten muodostamaa kokonaisuutta. Ihminen on osa myös laajempaa monilajista enemmän-kuin-ihmisen maailmaa yhtenä lajina muiden joukossa. Näin määrittyvä sosiaalipedagoginen työorientaatio voi tukea ihmisen osallisuutta ja toimijuutta ihmiskunnan ja planeetan tasoilla esimerkiksi auttamalla häntä tunnistamaan globaalissa todellisuudessa vallitsevia keskinäisriippuvuuksia ja val-

tarakenteita sekä tukemalla kohtaavaa, yhteyttä rakentavaa ja vastuullista maailmasuhdetta. (Nivala & Ryyänen 2024.)

Ekososiaalinen suuntaus avartaa myös sosiaalipedagogiikan sivistymiseen, sosialisatioon ja personalisaatioon liittyviä tavoitteita kohti planetaarisuutta. Sivistymisprosessissa ihminen kasvaa yhteyteen oman yhteisönsä sosiokulttuurisen perinnön kanssa, joka näyttäytyy esimerkiksi yhteisinä arvoina, tapoina, rituaaleina, käytäntöinä ja kulttuurituotteina. (Nivala & Ryyänen 2024.) Antti Moilasan ja Arto O. Salosen (2022) mukaan planetaarinen sivistyminen kumpuaa ihmisen ja muun elävän luonnon sekä elottoman todellisuuden yhteenkietoutuneisuuden tunnistamisesta. Yksittäisten ihmisten, yhteisöjen ja yhteiskuntien toiminnan vaikutukset ulottuvat ajassamme laajemmalle kuin koskaan aikaisemmin ja ne ovat osin pysyviä. Siksi hyvän tulevaisuuden varmistamiseksi ihmisen on välttämätöntä arvioida uudelleen eettisen vastuunsa laajuutta. Antroposeenin eli ihmisen ajan planetaarinen sivistysideaali avartaa ihmisen huolenpidon piirin ihmisen toiminnan vaikutusten kokoiseksi planetaariseksi vastuullisuudeksi, joka käsittää kaiken elollisen ja myös elottoman luonnon sekä tulevat sukupolvet (Moilanen & Salonen 2022).

Ekososialisaatio on käsite, joka laajentaa yhteiskunnan tasolla tapahtuvan sosialisatioprosessin ekologiseen todellisuuteen (Keto & Foster 2021). Sosialisatiossa ihmiset kytkeytyvät yhteiskuntaan ja sosiaalisiin yhteisöihin. Tämä prosessi jää kuitenkin epätäydelliseksi, jos se rajataan vain inhimilliseen todellisuuteen. Silloin jää tunnistamatta, kuinka ihmisen elämä on samanaikaisesti kietoutunut vuorovaikutukseen muiden lajien ja ekosysteemien kanssa. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna ihmistä ei voi esimerkiksi pitää yksittäisenä eliönä vaan holobionttina, joka koostuu monilajisten eliöiden (mikrobien) yhteisöstä (Gilbert, Sapp & Tauber 2012). Ihmisen irrottaminen muusta luonnosta on siten käytännössä mahdotonta, ja ihmisen sosiaaliset yhteisöt ovat ontologisesti katsoen väistämättä aina laajempia kuin ihmisen maailma (Keto & Foster 2021).

Personalisaatiossa on kysymys ihmisen itseksi kasvamisesta. Tällöin ihminen rakentaa käsitystä itsestään sekä ainutlaatuisena persoonana etä suhteessa muihin. (Nivala & Ryyänen 2024.) Ekososiaalinen lähestymistapa herättää kysymyksen siitä, millaisissa yhteisöissä personalisaatio tapahtuu. Vuorovaikutuksemme muiden lajien ja luonnon kanssa tekee meistä ihmisistä sen, mitä olemme, samalla tavoin kuin rakennamme identiteettiämme vastavuoroisessa suhteessa muiden ihmisten kanssa (Keto & Foster 2021). Ihmiseksi kasvaminen tapahtuu siten sosiaalisten

yhteisöjen lisäksi suhteessa koko monilajiseen maailmaan. Sosiaalisessa todellisuudessa toteutuva personalisaatio laajenee ekoindividuaatioksi, joka pyrkii ”sellaisen ekologisen minuuden rakentamiseen, jossa minä asettuu monilajisen maailman jäsenyyteen ilman herruuspyrintöjä ja tuntoa oikeutuksesta luonnon loputtomaan kestävämpään käyttöön” (Pulkki 2021, 58).

Ekososiaalinen tulkinta laajentaa siten sosiaalipedagogiikan tavoitteita suuntaan, jossa sivistys avartuu ihmisen maailman lisäksi ei-inhimilliseen todellisuuteen (enemmän-kuin-ihmisen maailma), sosialisatio ymmärretään ekososialisattona ja yhteistoimijuutena koko luonnon kanssa ja personalisaatio tapahtuu ekoindividuaationa vuorovaikutuksessa myös muiden lajien kanssa (Keto ym. 2022). Tarkastelemme seuraavaksi, miten planetaarisen sosiaalipedagogiikan teoria voi vastata näihin sivistyksellisiin haasteisiin.

Planetaarinen sosiaalipedagogiikka eheän maailmayhteiden rakentajana

Planetaarinen sosiaalipedagogiikka korostaa systeemistä maailman hahmottamista ja siinä toimimista, mikä luo eheyttä ihmisen, yhteiskunnan ja elämää kannattelevan luonnon välille. Planetaarisuus käsitetään arkielämän ulottuvuuksina, jotka liittyvät a) paikallisen, alueellisen ja globaalin maailmassa olemisen dynamiikkaan (tilallinen ulottuvuus), b) menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden väliseen kytkökseen (ajallinen ulottuvuus) sekä c) eettiseen ulottuvuuteen, jossa ihmisen vastuun ja huolenpidon piiriin sisältyvät sosiaalisen todellisuuden lisäksi myös tulevat sukupolvet sekä ekologinen todellisuus eli enemmän-kuin-ihmisen maailma, joka käsittää ilman, veden, maaperän, eläimet ja kasvit (Salonen ym. 2023; Salonen, Isola, Jakonen & Foster 2024). Systeeminen maailman hahmottaminen viittaa tässä yhteydessä asioiden ja ilmiöiden toiminnan ja vuorovaikutusten ymmärtämiseen ja samalla myös ihmisen sisäisen maailman ja ulkoisen todellisuuden yhteenkietoutumisen kokemukselliseen tunnistamiseen.

Planetaarinen sosiaalipedagogiikka perustuu siten relationaaliseen ihmiskäsitykseen, jonka mukaan ihmisenä oleminen ja ihmisen toimijuus todellistuvat ulkoisen maailman kanssa luoduissa suhteissa (Walsh, Böhme, Lavelle & Wamsler 2020). Se vastaa sosiaalipedagogiikan sivistykselliseen tavoitteeseen auttamalla ihmistä tarkastelemaan ja avartamaan oman arkitodellisuutensa tilallisia, ajallisia ja eettisiä kytkeytymiä maailmaan.

Pyrkimyksenä on tuoda yhteen tieto ja ihmisen kokemus maailmassa olemisesta ja siinä toimimisesta. Tämä mahdollistuu transformatiivisessa, maailmasuhdetta uudistavassa oppimisprosessissa, jossa ihminen tulee tietoiseksi yhteydestään ihmisiin ja muuhun luontoon järjen, tunteiden ja keuhollisuuden tasoilla. Näin planetaarinen sosiaalipedagogiikka vahvistaa ihmisen ekososialisaatiota koko planeetan elonkehän yhteisöön ja synnyttää hänessä merkityksellisten suhteiden tiedostamisesta kumpuavaa halua ja kykyä planetaarisesti vastuulliseen toimijuuteen. (Salonen ym. 2023; Asikainen, Laininen & Salonen 2024.)

Planetaarinen sosiaalipedagogiikka perustuu oppijan omaehtoiseen täydemmäksi ihmiseksi kasvamiseen, jota voi luonnehtia tutkimusmatkaksi ihmisen sisäiseen maailmaan ja ulkoiseen todellisuuteen. Kun todellisuutta lähestytään kokonaisvaltaisesti, ihminen havahtuu monitahoisesta kuulumisestaan maailmaan. Ihminen tutkii ja ihmettelee maailmaa ja itseään tutkijana, taiteilijana ja henkisenä olentona työvälineinään dialogisuus, moniaistinen todellisuuden havainnointi sekä rohkea ja luova uusien ajattelupolkujen kokeileminen. (Laininen & Salonen 2023.) Näin ihminen voi kasvaa itsenäiseksi persoonaksi suhteessa ihmisyyhteisöä laajempaan planetaariseen todellisuuteen. Tätä kautta voi avautua reitti sellaisiin elintapoihin, toimijuuksiin ja työelämäkäytäntöihin, jotka turvaavat ihmisten sekä muun elollisen ja elottoman luonnon hyvinvoinnin edellytyksiä ja luovat toivoa herättävää tulevaisuutta (Joutsenvirta & Salonen 2020). Kokoamme taulukossa 1 yhteen edellä esittämämme planetaarisen sosiaalipedagogiikan yhteydet Nivalan ja Rynnäsen (2024) määrittelemiini sosiaalipedagogiikan sivistymistä, sosialisatiota ja personalisatiota tukeviin tavoitteisiin.

Sovelsimme planetaarisen sosiaalipedagogiikan teoriaa käytäntöön lukuvuonna 2023–2024 toteutetussa Lapin ammattikorkeakoulun kansainvälisessä *Managing Sustainability and Systems Change* (MaSS) YAMK-ohjelmassa, joka toteutettiin orientaatiojaksoa lukuun ottamatta verkossa. Muotoilimme koulutusohjelman ydinosaamisen opintojaksoon *Practising Transformative Development* kymmenen kuukauden pituisen oppimiskokonaisuuden, jonka tavoitteena oli ohjata osallistujia tunnistamaan oman elämänsä ja työnsä kytkeytymistä planetaariseen todellisuuteen ja vahvistaa heissä työelämää ja yhteiskuntaa uudistavaa planetaarista toimijuutta.

Oppimiskokonaisuuden muotoilun keskeisiä periaatteita olivat luottamukselle ja hyväksynnälle rakentuvan oppimisyhteisön luominen, kehollis-intuitiivinen pedagoginen lähestymistapa, osallistava dialogisuus sekä

TAULUKKO 1. Planetaarisen sosiaalipedagogiikan (Salonen ym. 2023) yhteydet Nivalan & Rynnäsen (2024) määrittelemiin sosiaalipedagogiikan tavoitteisiin

TAVOITE	KUVAUS (Nivala & Rynnänen 2024)	PLANETAARINEN SOSIAALIPEDAGOGIIKKA
Sivistys	Ihmisen kasvun tukeminen yhteisönsä sosiokulttuuriselle perinnölle avoimena ja sen ekologisista yhteyksistä tietoisena olentona.	Ihmisen tuleminen tietoiseksi oman päivittäisen elämänsä tilallisista, ajallisista ja eettisistä suhteista, joissa toimimalla ihminen muovaa todellisuutta.
Sosialisaatio	Ihmisen kasvun tukeminen sosiaalisena ja ekososiaalisena toimijana, joka on vastuullinen yhteisönsä ja yhteiskunnan jäsen sekä elonkehän osa ja joka voi toteuttaa tavoitteita yhdessä muiden kanssa elämän edellytyksiä vaalien.	Järjen, tunteiden, kehollisuuden tasoilla tapahtuvan maailmasuhdetta uudistavan oppimisen avulla ihminen kasvaa sopusointuisempaan yhteyteen muihin ihmisiin ja muuhun luontoon. Uudenlainen kokemus maailmassa olemisesta vahvistaa ihmisen merkityksellisyyden kokemusta ja planetaarisesti vastuullista toimijuutta.
Personalisaatio	Ihmisen kasvun tukeminen omana itsenään, persoonana, joka kehittyy ainutlaatuisista lähtökohdistaan suhteessa muihin ihmisiin, muunlajisiin eläimiin sekä muuhun elolliseen ja elottomaan luontoon.	Eheämmän maailmayhteyden omaksuminen perustuu oppijan omaehtoiseen täydemmäksi ihmiseksi kasvamiseen, jota voi luonnehtia tutkimusmatkaksi omaan itseen ja ympäröivään todellisuuteen.

yhdessäluova työskentelytapa (Scharmer 2016), jossa oppiminen ja oivalukset syntyivät yhteisön vuorovaikutuksen tuloksena. Näistä lähtökohdista ponnistava oppimisprosessi rakentui aidosti yksilöiden ja yhteisön omaehtoista kasvua tukeväksi, sillä se ei pohjautunut perinteisiin ennalta määriteltyihin oppimisen tavoitteisiin ja sisältöihin. Samalla kouluttajien rooli muuttui eksperteistä mentoreiksi, dialogisen prosessin kannattajiksi, turvallisen tilan luojiksi ja tutkimusmatkan vaellusoppaiksi. Työskentely tapahtui syklistä kolmella tasolla, joita olivat opiskelijan itsenäinen oppiminen, vertaisoppiminen pienryhmässä ja yhdessäoppiminen koko ryhmässä. Yksilötason harjoituksilla vahvistettiin mielen ja kehon

yhteyttä, tunnistettiin omaan työhön liittyviä tunteita, odotuksia ja tarpeita sekä kohdattiin enemmän-kuin-ihmisen maailmaa eri aisteja hyödyntäen. Pienryhmät olivat henkilökohtaisten kokemusten jakamiseen ja vertaisoppimiseen tarkoitettuja luottamuksellisia ryhmiä, joihin kouluttajillakaan ei ollut pääsyä. Koko ryhmän kohtaamisissa luotiin jaettua ymmärrystä todellisuudesta ja vahvistettiin toimijuutta ja motivaatiota työelämän uudistamiseen ja yhteiskunnassa vaikuttamiseen.

Esimerkki MaSS-koulutusohjelman maailmasuhdetta uudistavasta oppimisesta on kehittämämme kehollis-intuiitiivinen lattiakonstellaatioharjoitus, jossa opiskelijat tutkivat kehollisen läsnäolon ja liikkumisen kautta omaa suhdettaan todellisuuden tilalliseen, ajalliseen ja eettiseen ulottuvuuteen (Laininen, Joutsenvirta & Salonen 2023). Harjoituksen pyrkimyksenä oli tuoda yhteen tiedollinen, emotionaalinen ja kehollinen kokemus erilaisissa suhteissa olemisesta ja havahduttaa opiskelijoita monitahoisempaan, eheämpään ja merkityksellisempään maailmayhteyteen. Orientaatiojakson lähikoulutuksessa opetustilan lattialle rakennettiin koordinaatisto, jonka kolmelle akselille aseteltiin planetaarisen sosiaalipedagogiikan ulottuvuuksia ja niihin kytkeytyviä toimijuuksia ilmentäviä väittämiä (taulukko 2). Väittämillä oli yhteys koulutusohjelman sisältöihin, ja ne laajensivat ihmisen a) tietoista kuluttajuutta (tilallinen ulottuvuus), b) tulevaisuuteen suuntautuvaa toimijuutta (ajallinen ulottuvuus) ja c) huolenpidon piiriä (eettinen ulottuvuus).

Opiskelijoita pyydettiin asettumaan hiljaisuuden ja keskittyneisyyden tilassa koordinaatiston yhdellä akselilla sen väittämän läheisyyteen, joka vetosi heihin eniten tunteiden ja kehollisen kokemuksen tasolla. Tämän jälkeen heitä pyydettiin siirtymään akselilla siihen kohtaan, joka vastasi parhaiten heidän toimintaansa päivittäisessä arjessa. Harjoitus toistettiin akseleille a, b ja c. Opiskelijat reflektoivat kokemustaan itsenäisesti eri vaiheiden välissä intuitiivisen kirjoittamisen (*journaling*) avulla, ja lopussa kokemuksia reflektoitiin yhteisesti keskustelemalla ensin pareittain ja sen jälkeen koko ryhmässä.

Oletuksena oli, että arvojen ja maailmasuhteen tasolle ylettyvää uudistavaa oppimista tukee se, että siihen yhdistyy kehollis-emotionaalinen suhteessa olemisen kokemus (Pulkki 2014). Harjoituksesta kerätyn reflektioaineiston perusteella tiedämme, että harjoituksessa opiskelijan oli mahdollista kokea, kuinka jokin suhde inhimilliseen tai ei-inhimilliseen todellisuuteen veti häntä tiettyyn huolenpitoon ja toimijuuteen ilman, että hän heti ymmärsi älyllisesti, mistä on kyse.

TAULUKKO 2. MaSS-koulutusohjelman kehollis-intuitiivisen harjoituksen väittämät, jotka avaavat arkielämän tilallista, ajallista ja eettistä ulottuvuutta sekä niihin kytkeytyvää toimijuutta.

ARKIELÄMÄN ULOTTUVUUS	MAAILMASUHTEEN JA TOIMIJUUDEN AVARTUMINEN ➔		
a) Tilallinen	Shoppailu merkitsee minulle toiveideni täyttämistä ja identiteettini määrittelyä.	Haluan tehdä ostopäätökseni tuotteiden alkuperän ja kestävyysperusteella.	Haluan vähentää kulutustani ja ostaa vain sen, mitä todella tarvitsen.
b) Ajallinen	Haluan elää nykyhetkessä ajattelematta paljon tulevaisuutta, johon en voi vaikuttaa.	Minulla on henkilökohtaiseen elämäni liittyviä unelmia ja visioita, ja pyrin niihin aktiivisesti.	Haluan aktiivisesti muokata yhteistä tulevaisuuttamme jokapäiväisillä toimillani.
c) Eettinen	Koen vahvaa empatiaa ja teen myötätunnon tekoja vain läheisimpiäni kohtaan.	Koen vahvaa empatiaa ja teen myötätunnon tekoja myös kaukana oleville ihmisille.	Koen vahvaa empatiaa ja teen myötätunnon tekoja ihmisiä, ei-inhimillistä luontoa ja tulevia sukupolvia kohtaan.

Oli mukavaa, että empatian tunne vahvistui minussa, kun kävelin omaan itseeni ja läheisiini liittyvästä (empatia)väittämästä kohti väittämää, joka ilmensi empatiaa kaikkia eläviä olentoja ja maapalloa kohtaan. (Osallistujan reflektio harjoituksen kohdasta c.)

Samalla omien arvojen ja päivittäisen toiminnan välisen yhtenevyyden tai epäjohdonmukaisuuden oli mahdollista tulla näkyväksi ja kehossa tuntuvaaksi.

Ensin tunsin itseni todella syylliseksi, koska väittämät ilmensivät todella voimakkaasti ostotottumuksia, ja minusta tuntui, että olen tehnyt väärää valintoja menneisyydessäni. Minusta tuntui todella pahalta, että ostan edelleen tavaroita, joita en tarvitse. Mutta yhtäkkiä huomasin, että oloni alkoi tuntua paremmalta, kun tajusin, miten paljon olen jo muuttanut tapojani ja että voin tehdä enemmän. Sisälleni tuli lämmin tunne. (Osallistujan reflektio harjoituksen kohdasta a.)

Harjoitus herätti myös kokemuksia opiskelijan omasta kytkeytymisestä eläväksi osaksi planetaarista todellisuutta ja tulevien sukupolvien elämää. Erilaisten positiivisten ja negatiivisten tunteiden vuorovaikutus saattoi aktivoida opiskelijan sisällä jonkin intention, potentiaalain, kutsumuksen tai muun motiivin, joka veti häntä kohti arvojen mukaista toimintaa.

Voimaannuin siitä ymmärryksestä, että voin saada aikaan muutosta ja että olen jo ryhtynyt toimiin. ... Oma potentiaalini on nähdä maailma ja asiat eri näkökulmasta. Maailma ei ole lineaarinen. Minä välitän (asioista). Voin nähdä asiat eri tavalla. ... Toimin jo tällä hetkellä (muutoksen puolesta) vaikka en aina tiedosta sitä. Minussa on energiaa ja toivoa. (Osallistujan reflektio harjoituksen vaikutuksesta.)

Harjoituksesta kerätty reflektioaineisto ja opiskelijoiden palaute osoittavat, että osa osallistujista koki harjoituksen hyvin vaikuttavaksi.

Kuunnelllessani parini reflektiota harjoituksesta, oli todella silmiä avaavaa tajuta, että (harjoituksen) akselin läpi kulkeminen oli matka kohti sisäistä minääni ja omaa henkilökohtaista historiaani. (Osallistujan reflektio harjoituksen vaikutuksesta.)

Esimerkki havainnollistaa planetaarisen sosiaalipedagogiikan transformatiivisen oppimisprosessin käytännön toteutusta ja avaa päivittäisen elämän tilallisten, eettisten ja ajallisten kytkeytymisten oivaltamista tunteiden, kehollisen tietämisen ja muiden osallistujien kanssa tapahtuvan kanssakokemisen avulla (Aaltola & Keto 2017). Harjoituksessa tulevat näkyviksi edellä kuvatut sivistymisen, sosialisointin ja personalisaation tavoitteet, jotka saavat sosiaalista todellisuutta avaramman ekososiaalisen tulkinnan.

Pohdinta ja yhteenveto

Planetaaristen kriisien ajassa – ilmaston muuttuessa, kuudennen sukupuuttooaallon edetessä ja luonnonvarojen huetessa – ihmisen ja muun luonnon välisen rajan ylittäminen elämää säilyttävillä tavoilla on yhä tärkeämpää. Myös sosiaalipedagogiikan on välttämätöntä uudistua tunnistamaan sosiaalisten ja ekologisten kysymysten sekä ihmisen sisäisen ja ulkoisen todellisuuden perustavanlaatuisen yhteenkietoutuminen. Sosiaalipedagogiikalla on merkittäviä vahvuuksia, joilla se voi tuoda ratkaisuja ihmiskunnan tulevaisuutta uhkaaviin kriiseihin. Sen avulla voidaan uudistaa yhteiskunnan kestävämpiä käytäntöjä luomalla asioille ja ilmiöille uusia sosiaalisia ja kulttuurisia merkityksiä. Sosiaalipedagogiikka vahvistaa myös kansalaisten osallisuutta, merkityksellisyyden kokemusta ja yhdessäluovaa toimijuutta.

Nivala ja Ryyänen (2024) määrittelevät sosiaalipedagogisen orientaation yhteenkietoutuviksi tasoiksi 1) yksilön, 2) yhteisöjen, 3) yhteiskunnan, 4) ihmiskunnan ja 5) planeetan (enemmän-kuin-ihmisen maailman) tasot. Sosiaalipedagoginen työ tukee ihmisen persoonallista kasvua osana yhteisöjä ja vahvistaa hänen osallisuuttaan ja toimijuuttaan. Yhteiskunnan tasolla työ tukee ihmistä löytämään paikkansa yhteiskunnan jäsenenä, mutta samanaikaisesti se aktivoi tunnistamaan yhteiskunnan eriarvoisuutta tuottavia käytäntöjä ja rakenteita ja synnyttää toimijuutta niiden muuttamiseen. Ihmiskunnan ja planeetan tasoilla korostuu sosiaalisten ja ekologisten kysymysten yhteenkietoutuneisuuden huomioon ottaminen. Tällöin sosiaalipedagogisen työn keskiössä ovat esimerkiksi globaalien keskinäisriippuvuuksien ja valtarakenteiden tunnistaminen sekä ymmärrys ihmisten, ihmisyyteiden ja muun luonnon riippuvuudesta toisistaan. Sosiaalipedagoginen työ edistää kohtaavaa, yhteyttä rakentavaa ja vastuullista maailmasuhdetta ja pyrkii synnyttämään ihmisissä ja yhteisöissä maailmaa muuttavaa toimijuutta. (Nivala & Ryyänen 2024.)

Nämä moninaiset ja yhteen kytkeytyneet sosiaalipedagogisen työn ulottuvuudet nivoutuvat käytännön työssä osaksi ihmisenä kasvamisen polkua. Lapin ammattikorkeakoulun MaSS-ohjelman oppimiskokonaisuudesta keräämämme laadullisen tutkimusaineiston alustava sisällönanalyysi nostaa esille oppijoiden yhteisen oppimismatkan merkityksen. Oppimista tukevilla menetelmillä, kuten kuvailemallamme lattiakonsellaatioharjoituksella, on mahdollista luoda tiedollista ja kokemuksellista yhteyttä yhteiskunnan, ihmiskunnan ja planeetan tasoihin. Havaintojemme mukaan oppijan kokonaisvaltaisella oppimiskokemuksella näyt-

tää kuitenkin olevan yksittäisiä oppimisinterventioita keskeisempi rooli maailmasuhdetta uudistavassa oppimisessa. Tätä voidaan edistää vertaisryhmissä ja koko ryhmässä tapahtuvalla kokemusten jakamisella ja tietoisella tunnetason työskentelyllä, jota toteutetaan syklisesti koko oppimismatkan ajan. Näin toimittaessa oppimisyhteisöstä muodostuu osallistujille ihmisenä kasvua kannatteleva ja ammatillista identiteettiä uudistava yhteisö. On tärkeää, että oppija pääsee vertaisryhmässä työstämään omaa paikkaansa työelämässä ja vahvistamaan käsitystä itsestään yhteiskuntaa ja globaalia todellisuutta uudistavana planetaarisena toimijana. Planetaarinen sosiaalipedagogiikka voi siten auttaa ihmistä tutkimaan ja aktivoimaan omaa piilevää potentiaaliaan yksilönä, yhteisöjen jäsenenä ja planeetan kansalaisena.

Kurssi jätti sisälleni tunteen siitä, että olen muutoksenteekijä. Olen oppinut aineksia muutoksen tekemiseen. Suuri kysymys on, mitä haluan muuttaa. En voi tehdä muutosta yksin, joten minun on etsittävä kumppaneita, joiden kanssa voin toteuttaa haluamaani muutosta. (MaSS-ohjelman planetaarisen sosiaalipedagogiikan oppimiskokonaisuuden osallistujan reflektio.)

Havaintojemme mukaan MaSS-ohjelman orientaatiojakson lähikoulutuksessa toteutetut kehollis-dialogiset ryhmäytymisharjoitukset rakensivat osallistujien välille luottamuksen ja avoimuuden ilmapiiriä. Osallistujien reflektioissa nousi laajasti esille kokemus siitä, että myös verkossa tapahtuneissa vertaisryhmien ja koko ryhmän kohtaamisissa vallitsi syvä luottamuksen tila sekä vahva kehollinen ja emotionaalinen vuorovaikutus. Tällaisen tilan ja vuorovaikutuksen syntymistä edistettiin tietoisesti teettämällä opintojakson aikana säännöllisesti kehollis-intuitiivisia harjoituksia sekä yksilö- että ryhmätasolla. Lisäksi kaikki verkossa tapahtuneet kohtaamiset aloitettiin kehollisella keskittymisharjoituksella, joka viritti osallistujat läsnäolevuuden ja avoimuuden tilaan.

Näyttää siltä, että planetaarisen sosiaalipedagogiikan käytännöt voivat omalta osaltaan vauhdittaa kestävämmän yhteiskunnan rakentumista. Niiden avulla voidaan uudistaa kansalaisten maailmasuhdetta ja herättää heissä tulevaisuuden toivoa vahvistavaa planetaarista toimijuutta. Planetaarinen sosiaalipedagogiikka avaa maailman systeemisenä kokonaisuutena, jossa oppija voi ylittää ihmisen ja muun luonnon rajan myötätuntoisesti. Tällöin keskiöön nousee suhteissa olemisen kokemusta synnyttävä

kontemplatiivinen, tietoisuustaitoja, aisteja ja kehollisuutta hyödyntävä oppimiskäsitys (Foster & Turkki 2021; Pulkki 2014). Planetaarisen sosiaalipedagogiikan tilallinen, ajallinen ja eettinen ulottuvuus tarjoavat ihmisen päivittäiseen elämään kytkeytyvän luontevan kehyksen, johon maailmasuhteen rakentaminen ja muutoksen tekeminen jäsenyvät (Salonen ym. 2023).

Maailmasuhdetta uudistavan oppimisprosessin kautta tulee mahdolliseksi myös planetaarisen sosiaalipedagogiikan tavoittelema muutos sosioekologiseen maailmankuvaan, jossa ihminen, yhteiskunta ja planeetta käsitetään toisiinsa kietoutuneena systeemisenä kokonaisuutena (Salonen ym. 2023). Kysymys on tällöin uudenlaisten, relationaalisten tietämisen (epistemologia) ja maailmassa olemisen tapojen (ontologia) omaksumisesta (Walsh ym. 2020). Kun ihminen tunnistaa uudella tavalla oman minuitensa ja elämänsä kytkeytymisen ympäröivään inhimilliseen ja ei-inhimilliseen todellisuuteen, hänen maailmasuhteensa voi uudistua planetaariseksi. Jokainen tunnistettu yhteys tai kytkeytyminen voi merkityksellistää elämää, lisätä kuulumisen ja osallisuuden kokemuksia, laajentaa huolenpidon piiriä ja tehdä tietoiseksi omista vaikutusmahdollisuuksista (Salonen ym. 2024). Näin voi rikastua myös ihmisen ymmärrys ja kokemus todellisuuden luonteesta, jolloin hänen maailmankuvansakin uudistuu.

Mahdolliset eturistiriidat

Tämän katsauksen kolmas kirjoittaja on Sosiaalipedagogiikka-lehden toimituskunnan jäsen, mutta hän ei ole osallistunut tämän kirjoituksen arviointiprosessiin eikä päätöksentekoon sen hyväksymisestä julkaistavaksi lehdessä.

LÄHTEET

- Aaltola, Elisa & Keto, Sami 2017. *Empatia. Myötäelämisen tiede.* (3. painos). Helsinki: Into.
- Asikainen, Eveliina, Laininen, Erkka & Salonen, Arto O. 2024. Ammatillisen opettajan planetaarinen toimijuus. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja* 26 (1), 78–88. DOI: <https://doi.org/10.54329/akakk.143463>
- Barnosky, Anthony D., Hadly, Elizabeth A., Bascompte, Jordi, Berlow, Eric L., Brown, James H., Fortelius, Mikael, Getz, Wayne M., Harte, John, Hastings, Alan, Marquet, Pablo A., Martinez, Neo D., Mooers, Arne, Roopnarine, Peter, Vermeij, Geerat, Williams, John W., Gillespie, Rosemary, Kitzes, Justin, Marshall, Charles, Matzke, Nicholas, Mindell, David P., Revilla, Eloy & Smith, Adam B. 2012. Approaching a state shift in Earth's biosphere. *Nature* 486, 52–58. DOI: <https://doi.org/10.1038/nature11018>

- Foster, Raisa & Turkki, Nella 2021. EcoJustice Approach to Dance Education. *Journal of Dance Education* 23 (2), 91–101. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/15290824.2021.1906430>
- Gilbert, Scott F., Sapp, Jan & Tauber, Alfred I. 2012. A symbiotic view of life: We have never been individuals. *The Quarterly Review of Biology* 87 (4), 325–341. DOI: <https://doi.org/10.1086/668166>
- Joutsenvirta, Maria & Salonen, Arto 2020. *Sivistys vaurautena. Radikaalisti, mutta lempeästi kohti kestävää yhteiskuntaa*. Helsinki: Basam Books.
- Keto, Sami & Foster, Raisa 2021. Ecosocialization – an Ecological Turn in the Process of Socialization. *International Studies in Sociology of Education* 30 (1–2), 34–52. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/09620214.2020.1854826>
- Keto, Sami, Foster, Raisa, Pulkki, Jani, Salonen, Arto O. & Värri, Veli-Matti 2022. Ekososiaalinen kasvatustieteellinen teesi ratkaisuehdotuksena antroposeenin ajan haasteeseen. *Kasvatus & Aika* 16 (3), 49–69. DOI: <https://doi.org/10.33350/ka.111741>
- Laininen, Erkka, Joutsenvirta, Maria & Salonen, Arto O. 2023. Ammatillisen planetaarisen toimijuuden abstrakti. AMK- ja ammatillisen koulutuksen tutkimuspäivät 2.–3.11.2023, Pori.
- Laininen, Erkka & Salonen, Arto O. 2023. Planetaarinen sosiaalipedagogiikka uudistaa käsityksiä työstä ja ammatillisesta osaamisesta. *Sosiaalipedagogiikka* 24, 105–124. DOI: <https://doi.org/10.30675/sp.127973>
- Moilanen, Antti & Salonen, Arto O. 2022. Planetaarinen sivistys – kohti antroposeenin ajan sivistysidealia. *Kasvatus & Aika* 16 (2), 47–71. DOI: <https://doi.org/10.33350/ka.107626>
- Nivala, Elina & Ryytänen, Sanna 2024. *Sosiaalipedagogiikka. Kohti inhimillistä yhteiskuntaa ja kestävä elämää*. Helsinki: Gaudeamus.
- Pulkki, Jani 2014. Voiko kontemplatiivinen pedagogiikka haastaa konsumerismin? *Aikuiskasvatus* 34 (1), 4–16. DOI: <https://doi.org/10.33336/aik.94070>
- Pulkki, Jani 2021. Ajatuksia ekoindividuaation kasvatusfilosofiasta. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja* 22, 43–62. DOI: <https://doi.org/10.30675/sa.90594>
- Richardson, Katherine, Steffen, Will, Lucht, Wolfgang, Bendtsen, Jørgen, Cornell, Sarah, Donges, Jonathan, Drüke, Markus, Fetzer, Ingo, Govindasamy, Balasubramanian, Von Bloh, Werner, Feulner, Georg, Fiedler, Stephanie, Gerten, Dieter, Gleeson, Tom, Hofmann, Matthias, Huiskamp, Willem, Kumm, Matti, Mohan, Chinchu, Nogués-Bravo, David & Rockström, Johan 2023. Earth beyond six of nine planetary boundaries. *Science Advances* 9 (37). DOI: <https://doi.org/10.1126/sciadv.adh2458>
- Salonen, Arto O., Isola, Anna-Maria, Jakonen, JP & Foster, Raisa 2024. Who and what belongs to us? Towards a comprehensive concept of inclusion and planetary citizenship. *International Journal of Social Pedagogy* 13 (1), 5. DOI: <https://doi.org/10.14324/111.444.ijsp.2024.v13.x.005>
- Salonen, Arto O., Laininen, Erkka, Hämäläinen, Juha & Sterling, Stephen 2023. A Theory of Planetary Social Pedagogy. *Educational Theory* 73 (4), 615–637. DOI: <https://doi.org/10.1111/edth.12588>

Scharmer, C. Otto 2016. *Theory U: Leading from the Future as It Emerges*. 2nd Edition. San Francisco: Berrett-Koehler Publishers.

Walsh, Zack, Böhme, Jessica, Lavelle, Brooke D. & Wamsler, Christine 2020. Transformative education: towards a relational, justice-oriented approach to sustainability. *International Journal of Sustainability in Higher Education* 21 (7), 1587–1606. DOI: <https://doi.org/10.1108/IJSHE-05-2020-0176>

